

PLANERINGSÄVDELNINGENMarie Björkman
Utredningsenheten

Socialnämnden 2014-10-22

Riktlinjer och rutiner för parboendegaranti med stöd av 4 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453) inom särskilt boende för äldre - revideringAntagna den 13 maj 2013 (dnr. SON 32/2013-76)
Reviderade den XXXXX (dnr XXX)**Bakgrund**

Den 1 november 2012 infördes en ny bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453) om äldre makars rätt att fortsätta bo tillsammans när den endast den ene har rätt till särskilt boende. Socialnämnden har tidigare fastställt riktlinjer (dnr SON 32/2013-76). Våren 2014 publicerade Socialstyrelsen tillsammans med Boverket en vägledning för tillämpning av socialtjänst- och hyreslagstiftning vid parboende enligt 4 kap. 1 c § socialtjänstlagen (2001:453, SoL). Vägledningen¹ ligger till grund för socialnämndens reviderade riktlinjer.

Riktlinjer***Målgrupp***

Parboendegarantin enligt 4 kap. 1 c § SoL omfattar personer som har beviljats eller beviljas bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL i form av sådant särskilt boende för äldre som avses i 5 kap. 5 § SoL.

Makar, sammanboenden eller registrerade partners

Ordet makar används om gifta par, personer som sammanbor enligt sambolagen (2003:376) och registrerade partners enligt den tidigare lagen (1994:1117) om registrering av partnerskap. Ordet make är könsneutralt och avser både maka och make: Makar och sambor avser både par med man och kvinna och samkönade par.

¹ ”Rätten att fortsätta bo tillsammans”

Grundläggande förutsättningar

Två förutsättningar måste vara uppfyllda för att makar ska kunna beviljas parboende. Den ena är att man varaktigt sammanbor, den andra är att båda makarna vill fortsätta att bo tillsammans.

Varaktigt sammanboende

Vid bedömning av om paret varaktigt har sammanbott, får hänsyn tas till helheten i det enskilda fallet, någon tidsrymd kan inte anges. Förekomsten av en gemensam permanentbostad och ett gemensamt hushåll och/eller gemensam folkbokföringsadress är faktorer som kan vägas in i bedömningen.

Bådas vilja att bo tillsammans

Rätten att sammanbo i ett särskilt boende ska ses som en möjlighet att fortsätta leva tillsammans. Om endast en av makarna vill fortsätta bo tillsammans i ett särskilt boende finns inga förutsättningar för att bifalla en ansökan om parboende. Båda makarna måste kunna säga nej till fortsatt sammanboende. Därför är det viktigt att utredningen klargör makarnas vilja.

Det finns inga krav på hur makarna ska uttrycka sin vilja att fortsätta bo tillsammans. Handläggaren får använda sin kompetens och lyhördhet för att bedöma vad makarna vill. Handläggaren behöver dokumentera de omständigheter som utgör underlag för ställningstagande om makarnas vilja.

Personer med nedsatt beslutsförmåga

Det är bara den enskilde själv eller dennes legale ställföreträdare (god man eller förvaltare) som kan ansöka om insatser enligt SoL. Anhöriga eller närstående har inga rättsliga befogenheter att agera som ställföreträdare för en enskild. Det betyder att en make till en enskild som har behov av särskilt boende inte har någon befogenhet att ansöka om insatsen medboende för dennes räkning.

Eftersom en förutsättning för att bevilja parboende är att båda makarna vill fortsätta att bo tillsammans i ett sådant boende, måste handläggaren vara mycket lyhörd för vad respektive make önskar. Det är också viktigt att de omständigheter som ligger till grund för ställningstagandet om makarnas vilja dokumenteras.

Vid en eventuell intressekonflikt mellan en redan utsett god man eller förvaltare och den som har god man eller förvaltare, kan överförmyndaren utse en särskild god man.

Skälig levnadsnivå

Rätten till medboende prövas mot vad som anges som skälig levnadsnivå i SoL. Av 4 kap. 1 c § framgår att för den som har beviljats eller beviljas särskilt boende

enligt ovan ska det ingå i skälig levnadsnivå att kunna sammanbo med make eller sambo.

Med "sammanbo" menas att paret kan bo i samma rum, lägenhet eller särskilda boende. I detta torde också inrymmas att paret bor i varsitt rum eller varsin lägenhet i samma särskilda boende. Rummen eller lägenheterna kan vara belägna på olika avdelningar.

Bestämmelserna om rätt att sammanbo gäller i alla särskilda boendeformer för äldre enligt 5 kap. 5 § SoL, d.v.s. även t.ex. i boenden inriktade på personer med demenssjukdom, med psykiatrisk inriktning eller för vissa språk. Varje enskilt fall måste lösas på bästa sätt, någon generell rekommendation finns inte.

Överklagande av beslut

Beslut om medboende fattas med stöd av 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL. Om beslutet går den enskilde emot, d.v.s. om kommunen helt eller delvis avslår ansökan om medboende, kan beslutet överklagas med så kallat förvaltningsbesvär. Den är endast den som är part i ärendet, d.v.s. den biståndsberättigade, som kan överklaga.

Rutiner

Ansökan, utredning och beslut

Ansökan

Den som tillhör målgruppen, d.v.s. den biståndsberättigade, kan hos kommunen ansöka om att make, sambo eller registrerad partner ska kunna flytta med till det särskilda boendet som medboende. Ansökan kan även göras av en legal ställföreträdare.

En förutsättning för att ansökan om medboende ska bifallas är att paret har varit *varaktigt sammanboende* under äktenskapsliknande förhållanden samt att båda makarna vill fortsätta bo tillsammans.

En ansökan om medboende kan avse en begränsad tid (provboende, se särskild rubrik) eller vara tills vidare.

Ansökan om att få sammanbo i särskilt boende i annat fall än vad som sägs i 4 kap. 1 c § SoL görs med stöd av 4 kap. 1 § SoL.

Rätten till medboende i särskilt boende omfattar endast dem som tillhör målgruppen. Det kan dock finnas andra som vill bo tillsammans i ett särskilt boende och som kan ha rätt till det. En ansökan om sammanboende för andra än de som ingår i målgruppen ska utredas och bedömas utifrån vad som i det enskilda fallet kan ingå i en skälig levnadsnivå enligt 4 kap. 1 § SoL för den som behöver ett särskilt boende.

Utredning

Biståndsbeslut om parboende

Ett beslut om parboende är i grunden ett biståndsbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL. Bestämmelsen i 4 kap. 1 c § är inte biståndsgrundanden utan ska ses som en precisering av när medboende kan anses ingå i skälig levnadsnivå.

I beslutet – vare sig det är ett bifallsbeslut eller ett avslagsbeslut – ska båda lagrummen 4 kap. 1 och 1 c §§ SoL anges. Att fatta ett beslut enligt 4 kap. 1 § är en förutsättning för att beslutet ska kunna överklagas. Den medflyttande omnämns som "medboende" och omfattas inte av biståndsbeslutet.

Det är den biståndsberättigade som är part i ärendet och således den som beviljas eller får ett avslag på sin ansökan om medboende. Beslutet om medboende ska delges den som har ansökt om medboende, d.v.s. den biståndsberättigade.

Ett gynnande beslut om medboende gäller tills vidare.

Möjlighet att provbo

Att flytta till ett särskilt boende är en stor omställning och det måste därför finnas möjlighet för den medboende att provbo och sedan ha rätt att ändra sig. Den enskilde ska därför ha möjlighet att ansöka om medboende för en tidsbegränsad period. En sådan period kan omfatta högst två månader. Under denna tid bör den medboende behålla sin bostad.

Återkallande av beslut

Huvudregeln är att gynnande förvaltningsbeslut inte kan återkallas. Det finns dock undantag från denna huvudregel. Återkallelse och ändring av gynnande beslut får göras

- Om beslutet har försetts med förbehåll för återkallelse
- Om det föreligger tvingande säkerhetsskäl eller

- Om ett beslut har fattas med ledning av vilseledande uppgifter som den enskilde har lämnat
- Om biståndsbehovet väsentligen har förändrats
- På den enskildes begäran
- Om den medboende ej längre önskar bo kvar i det särskilda boendet

Information till den medboende

Den medboende måste tidigt i processen informeras om förutsättningarna för parboende. Dels vad som gäller om den som omfattas av biståndsbeslutet om särskilt boende avlider (se vidare under rubriken "När hyresförhållandet upphör"), dels hur det praktiskt fungerar i boendet. Informationen bör ges både muntligt och skriftligt, gärna med en skriftlig bekräftelse på att den medboende har tagit del av vad som gäller.

Alternativ till parboende

Ett alternativ till parboende kan vara att bo tillsammans under kortare perioder, t.ex. några dygn per vecka. Den anhörige betraktas då som en gäst och betalar endast för måltider direkt till leverantören enligt samma principer som vid parboende.

Bäddsoffa eller extrasäng bekostas av den enskilde om inte annat överenskommes med leverantören

När båda behöver särskilt boende

Om båda makarna har behov av särskilt boende, gäller bestämmelsen om parboende enligt 2 kap. 2 § socialtjänstförordningen (SoF). Enligt dessa bestämmelser ska det med skälig levnadsnivå förstås att båda makarna bereds plats i samma boende om de begär det. Med samma boende avses i detta sammanhang samma rum, lägenhet eller särskilda boende.

Verkställighet

Ett beslut om medboende anses verkställt när den biståndsberättigade tackat ja till det särskilda boendet och den bostad eller de bostäder som erbjuds och paret har flyttat in i bostaden eller har fått tillgång till den. Om kommunen erbjuder en bostad och den enskilde tackar nej, behöver det inte innebära att förutsättningarna för biståndsbeslutet har ändrats. Kvarstår behoven gäller det gynnande beslutet.

I Täby kommun tillämpas kundval. Leverantören ska i sin ansökan (eller på annat sätt om leverantören redan är godkänd) uppge om möjlighet finns att erbjuda

parboende. Dessa uppgifter kommer att redovisas på kommunens hemsida i jämförelseverktyget "Jämför service".

Tidpunkt för verkställighet

Ett biståndsbeslut som fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL ska verkställas omedelbart. Det gäller även beslut om medboende. Om beslutet inte kan verkställas omgående, är det viktigt att handläggaren håller kontakt med den biståndsberättigade till dess att beslutet har verkställts.

Utformning av bostaden

Det boende som erbjuds ska tillgodose den biståndsberättigades behov och tillförsäkra honom eller henne en skälig levnadsnivå. Detta gäller såväl val av boende som hur medboendet ska verkställas. Den enskildes önskemål ska så långt det är möjligt beaktas. Den biståndsberättigade har dock inte oinskränkt rätt att få sina önskemål tillgodosedda.

Det finns inte angivet hur en bostad som används för parboende ska vara utformad mer än att boendet ska motsvara en skälig levnadsnivå, att paret ska känna att de sammanbor samt att det så långt som möjligt motsvarar de önskemål som sökanden har. Den sökande kan inte ställa särskilda krav på att boendet ska utformas på ett visst sätt.

I egenskap av arbetsgivare har leverantörerna ett ansvar för personalens arbetsmiljö. Med hänsyn till detta och utifrån boendets fysiska utformning är det inte givet att alla boenden inom valfrihetssystemet är lämpade för parboende. Leverantören avgör om parboende kan erbjudas.

Insatser i boendet

Den medboende har inte per automatik rätt att ta del av några insatser. Personen får klara sig själv på egen hand på samma sätt som om han/hon skulle ha bott i eget boende. Om den medboende har behov av insatser ska han/hon ansöka om bistånd. Beslut fattas ifrån samma principer som för hemtjänsten och avgift tas ut enligt hemtjänsttaxa. Insatsen utförs av den leverantör som ansvarar för det särskilda boendet.

Gifta makar har enligt äktenskapsbalken (ÄB) vissa skyldigheter gentemot varandra. Det handlar t.ex. om att fördela utgifter och sysslor mellan sig och att samarbeta för att vårda hem och barn. Det innebär att makar har ett gemensamt ansvar för ekonomi och skötsel av hemmet, såsom städ, tvätt och inköp. Någon skyldighet att bistå varandra med mer omfattande omsorgsinsatser finns däremot inte.

För sambor finns inga sådana legala skyldigheter. Lagstiftaren har dock i förhållande till tillämpningen i 4 kap. 1 § SoL jämställt sambor med makar.

Vid parboende måste en bedömning göras av vilka sysslor som ingår i det gemensamma ansvaret och vilka som ska omfattas av den enskildes biståndsbeslut. Det innebär att när en medboende flyttar in, måste handläggaren överväga om det finns behov av att ompröva den enskildes biståndsbeslut.

I vissa fall behöver den medboende på grund av det särskilda boendets utformning (t.ex. avsaknad av fullvärdigt kök) ta del av den service som finns att tillgå. Detta ska då avtalas i särskild ordning med leverantören (inklusive ersättning).

Måltider

Den medboende betalar för sina måltider direkt till leverantören enligt det pris som leverantören fastställer.

Hur måltiderna ska arrangeras avgörs i samråd med leverantören.

Eventuell utrustning såsom mikrovågsugn, brödrost o s v för enskilt bruk bekostas av makarna.

Hälsa- och sjukvård

Kommunens hälso- och sjukvårdsansvar inom särskilda boenden omfattar den som efter beslut av kommunen (biståndsbeslut) bor i en sådan boendeform.

Om den medboende har behov av hälso- och sjukvårdsinsatser, hänvisas till primärvårdens vårdcentraler. Kostnader för läkarvård och mediciner bekostas av den medboende.

Dokumentation

Reglerna för dokumentation i 11 kap. 5 och 6 §§ SoL avser inte den medboende, om inta han eller hon har beslutande insatser som utförs i boendet. I så fall sker dokumentationen i den medboendes personakt. Motsvarande tillämpning gäller även för individuell plan enligt 2 kap. 7 § SoL och 3 f § HSL.

Sekretess och tystnadsplikt

I socialtjänsten hanteras uppgifter som berör enskildas personliga förhållanden. I kommunala verksamheter skyddas dessa uppgifter av regler om sekretess i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OL. Sekretessen gäller där för

uppgifter om enskilds förhållanden om det inte står klart att uppgiften inte kan röjas utan att den enskilde eller närstående till denne lider men (26 kap. 1 § OL).

I verksamhet som bedrivs i enskild regi gäller regler om tystnadsplikt (15 kap. 1 § SoL). Där stadgas att uppgifter om enskildas personliga förhållanden som förekommer i verksamheter enligt SoL inte obehörigen får röjas.

Bestämmelserna om sekretess respektive tystnadsplikt har tillkommit för att skydda uppgifter som kan relateras till de som får insatser enligt SoL. Det torde innebära att reglerna om sekretess respektive tystnadsplikt inte gäller för uppgifter om den medboende.

I de fall den enskilde inte gett avkall på sekretessen till förmån för sin make eller sambo, behöver såväl handläggare som leverantör vara uppmärksam på att inte avhandla sekretesskyddade uppgifter i närvaro av den medboende.

Avgifter

Avgift debiteras enligt kommunens taxa för insatser enligt SoL inom äldreomsorgen.

Ersättning till leverantören vid insatser till medboende

I de fall leverantören utför enstaka, biståndsbedömd insatser åt en medboende, ersätts leverantören med 0,75 av gällande hemtjänstpeng per timme.

Hysesförhållandet

En sammanboende make eller sambo har i normalfallet rätt överta en gemensam lägenhet efter dödsfall, även om de inte hör till den kategori som har rätt till boendet, d.v.s. i detta fall den som fått beslut om bistånd i form av särskilt boende för äldre. Även om bara en av parterna är hyresgäst kan således maken eller maken ha rätt att överta hyresrätten.

Ett sätt att lösa ovanstående kan vara att hyresgästen avstår från sitt besittningsskydd. Vid barboende måste ett sådant avstående omfatta båda hyresgästerna, inte bara den som fått biståndsbeslutet.

Hyresvärden svarar för att hyra ut bostaden, teckna kontrakt samt för att reglera ett eventuellt besittningsskydd.